

Türkiye’de amatör güvercin yetiştiriciliğinin durumu ve kullanılan yöresel tip sınıflandırmaları

Orhan YILMAZ¹, M. Akif BOZ²

¹Iğdır Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü, 76100, IĞDIR

²Bozok Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü, 66100, YOZGAT

Alınış tarihi: 29 Aralık 2011, Kabul tarihi: 23 Mart 2012

Sorumlu yazar: Orhan YILMAZ, e-posta: zileiorhan@gmail.com

Özet

Uzun geçmişe sahip Türk tarihi boyunca güvercin daima önemli bir rol oynamıştır. Güvercin ilk olarak haberleşme amacı için kullanılmıştır. Son zamanlarda ise hobi ve yarışma amaçlı yetiştirilmektedir. Günümüzde Türkiye’de güvercin genotipleri yönünden çok zengin bir genetik varlık bulunmaktadır. Bu derleme çalışması Türkiye güvercin genotiplerin tanımlanması ve gruplandırılması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bazısı farklı uçuş stilleri için yetiştirilen çok değişik güvercin ırkları bulunmaktadır. Güvercinler yetiştirilme amaçlarına göre dalıcı, taklacı, makaracı, dönücü, filo uçucusu, yüksek uçucu, posta, süs ve ötücü olmak üzere gruplandırılabilir.

Anahtar kelimeler: Yerli ırk, sınıflandırma, genetik kaynak, sağlık, yetiştirme birliği.

The situation of amateur pigeon husbandry of Turkey and local type classifications used

Abstract

In the long Turkish history, Pigeon was always an important figure. Pigeons were first used for communication. Nowadays they are used for hobby and competition. At the present time there are rich array of genetic resources about pigeon breeds in Turkey. This review study was carried out to determine and classified breeds of Turkish Pigeon. This review study was carried out to determine and classify genotypes of Turkish Pigeon. Some various

forms of the domestic pigeons are raised for their flying abilities. They can be grouped related with their husbandry purpose as diver, tumbler (somersaulter), roller, spinner, fleet flier, high flier, racing homer, show and singer type pigeon breeds.

Key words: Native breed, classification, genetic resource, health, breeding association.

Giriş

Güvercinler, Columbiformes takımının Columbidae familyasında yer alır ve 250’den fazla türden meydana gelen kuşlardır. Columbidae familyasında, 30 alt familya bulunur. Küçük yapılı kuşlar genellikle kumru, iri yapılılar ise güvercin olarak adlandırılır (Petek, 2004). Güvercinler et üretimi, deney hayvanı, yarış, gösteri ve hobi amaçlı yetiştirilmektedir (Sales and Janssens, 2003). Güvercinler özel gaga yapıları sayesinde suyu emerek içer, çiftleştikten sonra ömür boyu eşleriyle beraber yaşar ve yavruyu beraber büyütürler. Yavrularını, kusarak çıkardıkları sütümsü özel bir sıvı ile besler (Anonim, 1986; Sarıca ve ark., 2003; Petek, 2004; Yılmaz, 2012a; Yılmaz ve Boz, 2012). Güvercinler tıknaz vücut yapıları, kısa boyunları, kalın tüyleri, ufak başları ve gagaları ile karakterizedir. Elmas Kumru (*Geopelia cuneata*) adındaki en küçük güvercin yaklaşık olarak 15 cm ve Yeni Gine’de yaşayan Taçlı Güvercin (*Goura cristata*) güvercin ise yaklaşık olarak 80 cm boyundadır (Anonim, 1993a; Petek, 2004). Güvercin bilinen ilk evcilleştirilen kuştur. Bilim adamlarına göre güvercin günümüzden yaklaşık 6.500 yıl önce Irak’da evcilleştirilmiştir.

Evcil güvercinin yuvaya bağlı kalma sadakatini farkeden Eski Mısır ve Romalılar, bu kuşu mesaj taşımak amacı ile uzun yüzyıllar boyu kullanmıştır (Anonim, 1993b; Yılmaz, 2012b; Yılmaz ve ark., 2012c).

Gerçekleştirilen bu derleme çalışmasının amacı Türkiye’de yetiştiriciliği yapılan güvercin genotipleri ile ilgili bilgileri bir derlemede toplamak, araştırmacıların kullanımına sunmaktır.

Kültür

Türkiye’nin her tarafında bulunabilen güvercinler (Göktürk ve ark., 2008, Yel ve ark., 2010, Sözen 2011, Yılmaz, 2012a, Yılmaz ve ark., 2012a, Yılmaz ve ark., 2013). Türk kültüründe her zaman önemli bir rol oynamıştır (Yılmaz ve ark., 2012b). Kaşgarlı Mahmud tarafından 1072-74 yılları arasında yazılmış en eski Türkçe sözlük olan Divan-ı Lügatit Türk’te güvercin kelimesi yer almaktadır (Çakmak ve Işın, 2005). Türk kültüründe güvercin ilk başlarda bir haberleşme vasıtası olmuştur. Ayağına veya kanatlarının altına bağlanan kısa mesajlar, iki nokta arasında hızlı ve güvenli bir şekilde taşınabilmekteydi.

Orta Asya’da yaşayan Altay ve Saha Türklerinin Tufan Efsanesine göre, Nama adındaki ünlü kişi Tufan’dan kurtulmak için bir gemi yapmıştır. Tufan dindikten sonra, toprak parçası bulmak için gemiden bir güvercin yollamıştır. Güvercin gagasında bir zeytin dalı parçası ile geri dönmüştür (Gömeç, 2011; Yılmaz ve ark., 2012c). Özbekistan’daki ölüm ile ilgili örf ve adetlere göre, ruh bedenden bir güvercin veya kelebek şeklinde ayrılmaktadır (Baydemir, 2009). Sibiry’a’da yaşayan Yakut Türkleri masallarında insanın hayvan ile evlenmesi motifi görülür. Bazı masalarda bir bayanın erkek güvercin ile erkeğin ise dişi güvercin ile evlenmesi sahnelerine rastlanır (Dilek, 2007).

Seyfülmülk masallarında canlandırılan “ölüm ruhu”, bir denizin altındaki sırça tabut içinde kutuda yaşayan güvercindir. Bir diğer masalda ölüm ruhu kapının önündeki bir taşın altında yaşayan üç güvercindir. Başka bir masalda ejderhanın canı bir güvercin donundadır. Ejderhayı öldürmek için, güvercini öldürmek gereklidir (Bekki, 2004).

Sever’in yazdığı masalarda ise ruh üç ördek, iki güvercin ve üç güvercin olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı masalarda ise ruhun beden dışında, güvercin, yılan, serçe, sinek, keklik ve su samuru gibi başka bir canlı olarak saklanması motifi

görülmür. Bazı masalarda ise ölüm meleği Azrail, insana güvercin kılığında görülmektedir (Bekki, 2004).

Halk arasında genel bir inanışa göre güvercinler cennetteki dişi meleklerdir (Artun, 1996). Ebu Muslim Horasani öldüğü zaman, ruhu bir güvercin olarak uçup, gitmiştir (Artun, 2009). Deli Dumrul, Azrail’e saldırdığı zaman, Azrail bir güvercin donuna girer ve kaçar (Kaya, 2009; Önal, 2010). Alevilerin manevi önderlerinden Hacı Bektaş Veli, Horasan’dan Anadolu’ya yolculuğunu bir güvercin donunda yapar (Salman, 2005).

Güvercin füzürü birçok genenekselle halı ve kilimde mutluluk ve haberleşme sembolü olarak kullanılır (Çetin, 2010). Azerbaycan ve Anadolu Türk halılarında güvercin, kumru, kaz, ördek ve turna ortak kuş motifleri olarak sıkça kullanılmışlardır (Deniz, 2007).

Güvercinlerin Sınıflandırılması

Irkların birbirinden ayrılması ile ilgili kriterlerin çok basit farklılıklara dayanması ve yapılan seleksiyon çalışmalarından kısa sürede sonuç alınması nedeniyle 250’nin üzerinde güvercin ırkı sınıflandırılmıştır (Sarıca ve ark., 2003). Güvercinler vücut şekli, büyüklüğü, rengi, kuyruktaki veya kanattaki tüy sayısı, paçalılık, takke, göğüste gül gibi birçok özellik yönünden gruplandırılabilirler. Ancak en kullanışlı sınıflandırma yöntemlerinden birisi, kullanım amaçlarına göre sınıflandırmaktır. Kullanım amaçlarına göre güvercinler aşağıdaki gibi sınıflandırılırlar:

Dalıcı (Diver): Bu tip güvercinler gökyüzüne yükselir ve bir pırıltı (parıltı) gösterildiği zaman, hemen dalışa geçerler. Aşağıda güvercin sahibinin elinde tuttuğu beyaz renkli bir güvercini, gökyüzündeki güvercine göstermesine halk arasında pırıltı adı verilir.

Taklacı (Tumbler): Taklacı güvercinler havada iken öne veya arkaya, peşpeşe belirli sayıda takla atarlar. Taklaların seriliği, sayısı ve atarken yaptıkları diğer hareketlere göre bir güvercinin kalitesi değerlendirilir.

Makaracı (Roller): Bu güvercinler takla atmazlar ancak havada bir spiral şekli çizerek, aşağı doğru süzülürler.

Dönücü (Spinner): Dönücü güvercinler, makaracı güvercinler gibi havada belirli bir eksen etrafında dönerler ancak yere doğru alçalmazlar.

Çember dövücü (Circle flier tumbler): Havada takla atarken aynı zamanda çember şekli çizen güvercin ırkıdır.

Filo uçucusu (Fleet flier): Yüksek uçucu güvercinler havada herhangi bir dalma, takla atma, dönme vs. hareketi yapmaz, ancak toplu halde gökyüzünde uçarlar.

Yüksek uçucu (High flier): Şahin, kartal, atmaca gibi kuşlardan çekindikleri için, güvercinler genellikle fazla yükselmeyi sevmezler. Bu tip güvercinler tek veya toplu halde çok yükseklere çıkarak, uçuş gösterirler. Güvercinin “havada gözden kaybolması” idealidir. Ancak en azından “toplu iğne başı kadar küçülmesi” beklenir.

Posta (Yarış): Bu güvercinlerde herhangi bir vücut şekli, büyüklüğü, rengi ya da ayırıcı özelliğe dikkat edilmez. Sadece hız, dayanıklılık, hedefine varması ve yuvasına geri dönmesi gibi özelliklere dikkat edilir. Posta güvercinleri maraton yarışlarında 1.000 km uçabilir.

Süs (Form): Bu güvercinlerin performanslarına dikkat edilmez. Sadece dış görünüş ve güzellikleri için yetiştirilirler.

Ötücü: Güvercinlerin ötüşüne “dem çekme” adı verilir. Bu güvercinler ötme yani dem çekme özelliklerine göre değerlendirilir.

Türkiye’de Yetiştirilen Güvercin Irk ve Tipleri

Adana (İngilizce’de Dewlap, Almanca’da Wamnentauben): Dalıcı tip güvercinidir. Yerel olarak Cins, Yerli, Töme ve Tartaç olarak da adlandırılırlar. Adana, İçel ve çevresi yetiştirildikleri bölgelerdir (Şekil 1) (Aşkın, 2010, Pepedil, 2010, Anonim, 2010b).

Ağ (İngilizce’de Sharabi, Syrian Dewlap): Dalıcı tiptir ve yerel olarak Şarabî olarak adlandırılır. Genellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, Suriye sınırına yakın bölgelerde yetiştirilir (Şekil 2) (Anonim, 2010b).

Alabadem: Taklacı ve form tipi güvercinidir. Alabadem ırkı, Trakya’da Edirne ve çevresindeki illerde yetiştirilir (Şekil 3) (Anonim, 2010b). Bu ırkta siyah (Arap), kızıl, sarı, açık gri, açık mavi ve beyaz çizgili renk varyeteleri bulunmaktadır (Anonim, 2010c).

Amberi (İngilizce’de Irjani, Urnari or Lebanon): Bu güvercin bir filo uçucusu varyetesidir. Genellikle

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yetiştirilir (Şekil 4) (Anonim, 2010b).

Anadolu Çember Dövücüsü (İngilizce’de Anatolian Ringbatter, Anatolian Ringbeater, Almanca’da Rinschaleger): Çember dövücü bir ırktır. Havada takla atarken aynı zamanda bir çember çizerek döner. Bu ırk Trabzon ve Erzincan yörelerinden yetiştirilir ve yerel olarak Tek Gugul veya Tepeli olarak da adlandırılır (Şekil 5) (Anonim, 2010b).

Ankut (İngilizce’de Ankut Trumpeter): Ötücü performans gösteren bir ırktır. Yerel olarak Gut veya Gud olarak adlandırılır. Başlıca Diyarbakır Yöresinde yetiştirilir (Şekil 6) (Anonim, 2010b). Ankut kuşunun kendine has ve dem çekme olarak adlandırılan bir ötüş şekli bulunmaktadır. İyi bir Ankut en azından 40-45 dakika dem çekebilmelidir (İşçen, 2010a).

Azman: Denizli ve komşu illerde yetiştirilen bu güvercin, bir dalıcı ırktır (Şekil 7) (Anonim, 2010b). Azman, çok sadık bir ırk olarak tanınır. Kolay eğitilebilir. Genellikle 30-45 dakika uçuş eğilimindedir (Damgacı, 2010a).

Bağdad: Filo uçucusu olan bu ırk, yerel olarak Posta, Burunlu ve Homoma olarak ta adlandırılır. Genellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Yetiştiriciliği yapılır (Şekil 8) (Anonim, 2010b). Bağdad ırkı nesli tükenmekte olan ırklarımızdandır (İşçen, 2010b).

Bango (İngilizce’de Bango, Cortbecks, Almanca’da Krausentauben): Bango bir dalıcı tip güvercin ırkıdır. Yurtdışında da genellikle Bango olarak bilinir. Yetiştirilme bölgesi genel olarak İstanbul’dur (Şekil 9) (Anonim, 2010b). Bango, ufak vücut yapılı ve kısa gagalı bir ırktır (Bölükbaşı, 2010).

Baska: Dalıcı tip güvercin ırkıdır. Yurtdışında da Baska olarak tanınır. Baska genellikle Trakya ve Ege Bölgesinde yetiştirilir (Şekil 10) (Anonim, 2010b).

Baştankara (İngilizce’de Nun): Filo uçucusu güvercin ırkıdır. Ayrıca siyah beyaz ve rahibelere benzeyen tüy yapısından dolayı Rahibe olarak da tanınır. Genellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yetiştirilir (Şekil 11) (Anonim, 2010b). Tüy yapısının karakteristik bu özelliğinden dolayı dünyada da Nun (İngilizce rahibe) adı ile bilinir. Kuyruğunda 12 telek bulunur (İşçen, 2010c).

Bayburt (İngilizce’de Turkish Whisperer): Ötücü tip güvercin ırkıdır. Yetiştirildiği Bayburt, Gümüşhane, Trabzon ve İstanbul’da Çift Kukul olarak da adlandırılır (Şekil 12) (Anonim, 2010b). Bayburt’un kendine has, karakteristik bir ötüş şekli

vardır. Beyaz, siyah, açık veya koyu kahverengi, kızıl, gri ve açık kırmızı renk varyeteleri bulunur (Kayalı, 2010).

Bayramlı (İngilizce'de Bayroumi, Beirouth): Bayramlı bir filo uçucusu güvercin ırkıdır. Genellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yetiştirilir ve bu yörelerde yerel olarak Karanfilli veya Payami olarak da adlandırılır (Şekil 13) (Anonim, 2010b).

Buludi (İngilizce'de Rehani, Reehani, Syrian Dewlap): Buludi ırkı da Bayramlı ırkı gibi bir filo uçucusu güvercin ırkıdır. Buludi güvercini genellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yetiştirilir ve bu bölgede Naheşli olarak da adlandırılır (Şekil 14) (Anonim, 2010b).

Burmali (İngilizce'de Burmalı, Almanca'da Burmalı Mövchen): Burmalı güvercini filo uçucusu güvercin ırkı olduğu halde, aynı zamanda form (süs) amacı ile de yetiştirilir. Genellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yetiştirilir (Şekil 15) (Anonim, 2010b).

Bursa (İngilizce'de Bursa Roller): Bursa güvercini bir makaracı ırktır. Genellikle Bursa ve İstanbul illerinde yetiştirilir ve yerel olarak bu bölgelerde Oynar olarak adlandırılır (Şekil 16) (Anonim, 2010b). Bursa uzun süre uçabilir ve 3-4 saat havada kalabilir (İşçen, 2006). Beyaz, siyahkanat-beyazkuyruk ve beyazkanat-beyazkuyruk (Bozkurt, 2010). Bursa güvercini toplu olarak uçmayı, yalnız uçmayı tercih eden bir ırktır (Meriç, 2010).

Çakal (İngilizce'de Cakal Roller, Fransızca'da Rouleur de Cakal): Çakal ırkı bir makaracı güvercin ırkıdır. Yerel olarak Nalbant adı ile adlandırılır. Çakal güvercinleri Ege ve Marmara Bölgelerinde yetiştirilir. Kızıl ve sarı renk varyeteleri bulunur (Şekil 17) (Anonim, 2010b). Çakal dış görünüm olarak Bursa'ya benzer fakat kuyruk telek sayısı ile Bursa'dan ayrılır. Bursa ırkının 14-16, Çakal'ın 12 kuyruk teleği bulunur (İşçen, 2006c).

Çakırlı (İngilizce'de Tumbler, Almanca'da Schiraztümmler): Çakırlı bir filo uçucusu güvercin ırkıdır. Genellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yetiştirilir ve yerel olarak Çakırlı, Şihşelli ve Panda isimleri ile anılır (Şekil 18) (Anonim, 2010b).

Çiçi (İngilizce'de Urfalı, Almanca'da Urfalı Mövchen): Çiçi bir filo uçucusu ve form (süs) güvercin ırkıdır ve Şanlıurfa ilinde yetiştirilir (Şekil 19) (Anonim, 2010b). Kuyruk telek sayısı 12 veya 14 adettir. Çiçi dalış, takla, dolap, dönme yapamaz ve ötme özelliği de yoktur (Ateş, 2010).

Çorum (İngilizce'de Chorum Tumbler): Makaracı tip güvercin ırkıdır. Yetiştirildiği Çorum, Yozgat ve çevre

illerde yerel olarak Çıplak ve Çorum Çıplağı olarak da anılır (Şekil 20) (Anonim, 2010b). Çorum ırkında saf beyaz, gökale, siyahala ve çilli renk varyeteleri bulunur (Ferahzade, 2006; İşçen, 2010f).

Demkeş (İngilizce'de Demkesh Trumpeter): Ötücü tip güvercinidir. Ege ve Marmara Bölgesinde yetiştirilir (Şekil 21) (Anonim, 2010b). Demkeş güvercinin, "dem çekme" olarak adlandırılan özel bir ötüş şekli vardır. Bir Demkeş'in en az 40-45 dakika dem çekmesi beklenir (İşçen, 2010h).

Dervişaliler (İngilizce'de Syrian Taqlaji): Dervişaliler bir filo uçucusu ırkıdır. Genellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yetiştirilir (Şekil 22) (Anonim, 2010b).

Dolapçı: Bu güvercin dalıcı ve dönücü bir ırktır. Dolapçı yerel olarak Oynak olarak da adlandırılır. Yetiştirilme bölgesi genellikle Denizli, Isparta ve Burdur'dan meydana gelen Göller Bölgesi'dir (Şekil 23) (Anonim, 2010b). Dolapçı bazı yörelerde ise Oyumlu ve Fırtıkçı olarak adlandırılır (Anonim, 2010a). Çoğu zaman bazı yetiştiriciler Dolapçı ve Kelebek ırklarını birbiri ile karıştırırlar. Dolapçı, ayaklarında bulunan paçalar ile Kelebek'den ayırt edilebilir (Damgacı, 2010b).

Domino (İngilizce'de Domino Bango): Domino bir dalıcı tip güvercinidir. Genellikle Aydın ve İzmir illerinde yetiştirilirler (Şekil 24) (Anonim, 2010b).

Dönek (İngilizce'de Dunek): Dalıcı ve dönücü tip güvercin ırkıdır. Yerel olarak Selanik ve Muradiye olarak da adlandırılır. Genellikle Balıkesir, Bursa, Denizli, İzmir ve Edirne civarında yetiştiriciliği yapılır (Şekil 25) (Anonim, 2010b). Dönekler genellikle orta boylu ve uzun vücut yapılı güvercinlerdir. Pırlı gösterildiğinde, bir Dönek derhal dalışa geçer (Savaş, 2010a).

Fırfırlı (İngilizce'de Mfattel, Syrian Dewlap): Fırfırlı bir filo uçucusu tipi güvercinidir. Genellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinden yetiştirilir (Şekil 26) (Anonim, 2010b).

Göğsüak (İngilizce'de Atlas): Bu güvercin ırkı taklacı tip güvercinidir. Göğsüak genellikle Diyarbakır'da yetiştirilir (Şekil 27) (Anonim, 2010b). Bu ırkta atlas, narinci, ciğeri, gökela, kürenk ve zeytuni renk varyeteleri bulunur. Kuyrukdaki telek sayısı 12 adettir (Güleröz ve İşçen, 2006).

Güllü (İngilizce'de Syrian Turbiteen, Almanca'da Barbarisi Mövchen): Güllü bir filo uçucusu tipi

güvercindir. Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye ve Şanlıurfa İllerinde yetiştirilir. Kuyrukdaki telek sayısı 12 adettir (Ateş, 2010).

Gümüskuyruk (İngilizce’de Karakand Fantail, Syrian Fantail): Bu ırk genellikle yerel olarak Gez veya Kırkkuyruk olarak da adlandırılır. Kuyrukdaki telek sayısı 16-20 adettir. Alaca, siyah, kızıl ve sarı renk varyetelerine rastlanır (Tığ, 2010).

Halebi (İngilizce’de Syrian Halabi, Almanca’da Halabi Tümmler): Halebi bir filo uçucusu güvercin ırkıdır ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinden yetiştirilir (Şekil 28) (Anonim, 2010b).

Hünkari (İngilizce’de Oriental Frill, Almanca’da Oriental Mövchen in German): Hünkari ırkı süs amacıyla yetiştirilen form tipi bir ırktır. Yerel olarak Fındık, Paralı, Paralı Fındık olarak da adlandırılır. Yetiştirilme bölgesi genellikle Ege Bölgesi’ndeki İzmir, Manisa ve çevre illerdir (Şekil 29) (Anonim, 2010b). Bu ırkın genellikle Blondinette ve Satinette isimli iki renk varyetesi bulunmaktadır (Tığ 2010). Ayrıca Turbiteen ve Silverette varyetelerine de rastlanır (Koldaş, 2010a). Hünkari güvercini yurtdışında da yetiştirilmektedir ve daha fazla olduğu iddia edilmektedir (Altınbilek, 2010). Bu güvercin ırkının ilk defa Osmanlı saraylarında yetiştirilmeye başlandığı zannedilmektedir (Küçüköğlü, 2010)

İçağlı (İngilizce’de Yusufi): İçağlı ırkı taklacı ve süs tipi güvercin ırkıdır. Genellikle Diyarbakır’da yetiştirilir (Şekil 30) (Anonim, 2010b). Bu ırkta Zengi, Tahini, Gümüskuyruk, Kara, Miski ve Yusufi renk varyeteleri bulunur. Kuyruk telek sayısı 12 adettir (Güleröz ve İşçen, 2006.).

İskenderun (İngilizce’de Scandaroon, Almanca’da Nurnberger Bagdette, Pagadette, Pavdotte, Bagotten, Pagadotten Taube ve Hocker Taube): İskenderun ırkı bir filo uçucusu ve süs tipi güvercin ırkıdır. Genellikle adından da anlaşılabilirliği gibi İskenderun ve çevresinde yetiştirilir (Şekil 31) (Anonim, 2010b). Beyaz, siyah, kızıl ve sarı renk varyeteleri buşunur (Koldaş, 2010b)

İspir: İspir bir filo uçucusu güvercin ırkıdır. Genellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yetiştirilir (Şekil 32) (Anonim, 2010b).

İspir Bağdadi: İspir Bağdadi ırkı da İspir gibi bir filo uçucusu güvercin ırkıdır. Genellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yetiştirilir (Şekil 33) (Anonim, 2010b).

İstanbullu (İngilizce’de Damascene, Damascus, Booz, Buz): Filo uçucusu ve süs tipi form ırkıdır.

Yetiştirildiği Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yerel olarak Elagöz, Karagöz, Muz ve Buz isimleri ile adlandırılır (Şekil 34) (Anonim, 2010b). İstanbullu mavi renkli bir ırktır. Bazı yetiştiriciler İstanbullu ile Bağdadi ırkını melezleyerek, Saфра adını verdikleri güvercini üretmişlerdir (İşçen, 2010k).

İstanbullu Kırkkuyruk: Genellikle Osmaniye bölgesinden yetiştirilir. İstanbullu Kırkkuyruk ırkı, Selçuklu ve İstanbullu ırklarının melezidir (Sevim, 2010).

İzmir Makaracısı (İngilizce’de Smyrna Roller): Bu güvercin makaracı tip güvercin ırkıdır. Genellikle İzmir ve çevre illerde yetiştirilir (Anonim, 2010b). Bazı güvercin yetiştiricileri bu ırkın dünyanın en orijinal güvercin ırkı olduğunu iddia etmektedirler (İşçen, 2006c).

Karaperçemli (İngilizce’de Abu Abse): Karaperçemli ırkı bir filo uçucusu tipi güvercindir. Genellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yetiştirilir ve bu bölgelerde yerel olarak Karakaşlı olarak adlandırılır (Şekil 35) (Anonim, 2010b).

Karakan (İngilizce’de Karakand): Karakan bir süs ve gösteri amacı ile yetiştirilen güvercin ırkıdır. Yerel olarak Gez, Gümüskuyruk ve Gümüşdestekuyruk olarak da adlandırılır. Genellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yetiştirilir (Şekil 36) (Anonim, 2010b). Karakan yerel olarak Yelpaze Kuyruk olarak da adlandırılır. Kuyruk telek sayısı 16-22 adet arasındadır (İşçen, 2010l).

Karakuyruk (İngilizce’de Syrian Owl, Colored Tail Owl): Filo uçucusu tipi bir güvercin ırkıdır. Yerel olarak Bülbül adı ile de tanınır. Genellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yetiştirilir (Şekil 37) (Anonim, 2010b).

Katal (İngilizce’de Katal): Katal bir yüksek uçucu tip güvercindir. Denizli bölgesinde yetiştirilir (Şekil 38) (Anonim, 2010b).

Kelebek: Kelebek ırkı dalıcı ve dönücü tip güvercin ırkıdır. Yetiştirildiği İzmir, Manisa, Bursa ve Balıkesir illerinde Saya olarak da tanınır (Şekil 39) (Anonim, 2010b). Kelebek belki de Türkiye’nin her tarafında aynı adla anılan tek güvercin ırkıdır. Yine Kelebek, Takla ırkından sonra en çok tanınan güvertcin ırkıdır. Kelebekler tek halde uçar. Kuyruk telek sayısı 14 adettir (Savaş, 2010b).

Kespir (İngilizce’de Arans): Filo uçucusu tipi güvercin ırkıdır. Yerel olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yetiştirilir (Şekil 40) (Anonim, 2010b).

Ketme: Ketme bir taklacı ve süs tipi güvercin ırkıdır. Yetiştirildiği Diyarbakır ve çevre bölgelerde Ketme Atlas olarak da adlandırılır (Şekil 41) (Anonim, 2010b). Bu ırkda Ketmeatlas, Bozak, Ketmeciğeri, Ketmegökela, Ketmekürenk, ve Ketmeyusufi renk varyeteleri bulunur. Hangi renk varyetesinde olursa olsun, kuyruk ve kanatlar beyaz renkli olmalıdır (Güleröz ve İşçen, 2006).

Kınırılı (İngilizce'de Shikli, Shicki, Lebanon): Bir filo uçucusu güvercin ırkıdır. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yetiştirilir (Şekil 42) (Anonim, 2010b).

Kızılbaş (İngilizce'de Mavibash): Kızılbaş bir taklacı ve süs tipi güvercin ırkıdır. Yerel olarak Mavibaş olarak da adlandırılır. Genellikle Diyarbakır ve çevresinde yetiştirilir (Şekil 43) (Anonim, 2010b). Kızılbaş güvercinlerde Karabaş, Sarıbaş, Kızılbaş, Mavibaş ve Zeytunibaş renk varyeteleri bulunur (Güleröz ve İşçen, 2006.).

Kumru (İngilizce'de Kumru Trumpeter): Kumru, ötücü tip bir güvercin ırkıdır. Genellikle Sivas ve çevre illerde yetiştirilir (Şekil 44) (Anonim, 2010b). Mor, Arap ve Sütbeyaz renk varyeteleri görülür. Erkek ve dişi kuş beraber uçuş eğilimindedir (Kekeç, 2010).

Malatya (İngilizce'de Malatya Tumbler): Malatya bir taklacı tip güvercin ırkıdır. Genellikle Malatya'da yetiştirilir (Şekil 45) (Anonim, 2010b). Bacaklarda paçalık bulunur ve bunların uzunluğu bazen 15-20 cm'yi bulabilir. Kırmızı kalkanlı, sırtı kula, gökağbaş, kulağbaş, arap, arbes, karakuyruk, yanığök, pembe, karakuyruk varyeteleri vardır (Akin, 2010).

Mazoni (İngilizce'de Mazoni): Filo uçucusu güvercin ırkıdır. Yerel olarak Akkuyruk olarak da tanınır. Genellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yetiştirilir (Şekil 46) (Anonim, 2010b).

Meverdi (İngilizce'de Mawardı Dewlap): Meverdi de bir filo uçucusu güvercin ırkıdır ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yetiştirilir (Şekil 47) (Anonim, 2010b). Bu güvercin yerel olarak Meverdi, Mevrendi veya Merdi olarak da tanınır. Kızıl ve sarı olmak üzere sadece iki renk varyetesi bulunur (Özbilen, 2010a).

Mısırı: Bir dalcı tip güvercin ırkıdır. Yerel olarak Musuri, Mısırlı, Mısır, Güllü ve Mısır olarak adlandırılır. Mısırı yurdun her bölgesinde görülebilir (Şekil 48) (Anonim, 2010b).

Mülakat (İngilizce'de Mulakat Roller, Bursa): Mülakat ırkı bir makaracı tip güvercin ırkıdır. Bu güvercin Bursa, İstanbul ve çevresinde yetiştirilir (Şekil 49) (Anonim, 2010b). Mülakat güvercini,

Bursa ile Yabani Güvercin'in melezidir (*Columbia livia*) (İşçen, 2006c).

Müsevvat (İngilizce'de Msawad, Msawwad, Syrian Dewlap): Müsevvat bir filo uçucusu tipi güvercin ırkıdır. Yerel olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yetiştirilir (Şekil 50) (Anonim, 2010b).

Nakışlı (İngilizce'de Shikli, Shicki): Filo uçucusu güvercin ırkıdır. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yetiştirilir (Şekil 51) (Anonim, 2010b).

Oryantal (İngilizce'de Oriental Roller): Makaracı tipi güvercin ırkıdır ve genellikle Trakya Bölgesinde yetiştirilir (Şekil 52) (İşçen, 2006c).

Oynak: Dalcı ve dönücü tip güvercin ırkıdır. Oynak Burdur ve Isparta illerinde yetiştirilir (Şekil 53) (Anonim, 2010b).

Ödemiş (İngilizce'de Spot Kelebek): Dalcı ve dönücü tip güvercinidir. Genellikle İzmir'in Ödemiş İlçesinde yetiştirilir ve burada yerel olarak Ödemiş Yerlisi ve Ödemiş Kelebeğ olarak da tanınır (Şekil 54) (Anonim, 2010b).

Posta (İngilizce'de Homer, Racing pigeon, Homing pigeon, Messenger): Posta bir yarış güvercinidir. Genellikle Bursa, İstanbul, İzmir ve Manisa bölgelerinde yetiştirilir (Şekil 55) (Anonim 2010b). Posta güvercininde renk, bir yetiştirme tercihi değildir. Güvercinin rengi, şekli, büyüklüğü gibi faktörlere dikkat edilmez. Sadece performansına bakılır (Bozkır, 2010).

Selçuklu (İngilizce'de Seljuk Fantail ve Seljuk Tumbler, Almanca'da Seljucken ve Seljucken Tümmler): Selçuk süs amacıyla yetiştirilen form tipi bir güvercin ırkıdır. Yerel olarak Enseli ve Saraylı olarak adlandırılan Selçuklu ırkı, Selçukluların o zamanki başkenti Konya'da yetiştirilmektedir (Şekil 56) (Anonim, 2010b). Bölgede ak, kara, gök, pal, ala, çöpür ve akkuyrukkara varyeteleri yetiştirilir (İşçen, 2010p).

Safra (İngilizce'de Shafari, Omari): Filo uçucusu tipi güvercin ırkıdır. Genellikle Güneydoğu Anadolu'da yetiştirilir (Şekil 57) (Anonim, 2010b).

Sırtkızıl (İngilizce'de Irinfili, Lebanon): Filo uçucusu güvercin ırkıdır ve genellikle Güneydoğu Anadolu'da yetiştirilir (Şekil 58) (Anonim, 2010b). Sırtkızıl yerel olarak Abalı olarak da adlandırılır. Vücut tüylerinin tamamı siyah ve sadece sırt kısmı kızıl renkli olmalıdır (Özbilen, 2010b).

Takla (İngilizce’de Asiatic Clap Tumbler, Turkish Tumbler, Crack Tumbler): Takla ırkı adından da anlaşılacağı gibi bir taklacı güvercin ırkıdır. Taklacı yurdun hemen her yerinde yetiştirilir (Şekil 59) (Anonim, 2010b). Takla genellikle Mardin, Şanlıurfa, Sivas, Ankara, Antalya, Diyarbakır, Malatya ve Konya vilayetlerinde daha çok yetiştirilir (Gürsu, 2010).

Taklambaç (İngilizce’de Taklambac Tumbler): Taklacı ve süs tipi güvercin ırkıdır. Yerel olarak Pirinç Dıkdık olarak da tanınır. Bu ırk daha çok Konya’da yetiştirilir (Şekil 60) (Anonim, 2010b). Taklambaç sadece tek takla atmaya tercih eder ve peşpeşe takla atmaz. Genellikle 1 saat civarında havada kalır. Kuyruk telek sayısı 12-16 adettir (İşçen 2010s).

Tavuskuyruk (İngilizce’de Fantail): Bu güvercin ırkı süs tipi ırktır ve gösteri amacıyla yetiştirilir. Yurdun genellikle hemen her bölgesinde yetiştirilir ve yetiştirildiği bölgeye göre Teskel, Tersgel, Hindi, Sepetkuyruk, Fenerkuyruk, Ganrık, Rakkas, Kırkkuyruk ve Hendavi adları ile tanınabilirler (Şekil 61) (Anonim, 2010b).

Telkuyruk: Dönücü tip güvercin ırkıdır. Kuyruk telek sayısı 14 adettir. Başlıca renk varyeteleri sarı, kızıl ve siyahtır. Nesli tükenme tehlikesi altında olan ırklardandır (Karaman, 2010).

Trabzon: Dönücü tip güvercin ırkı olarak bilinir. Kahverengi çizgili gri, siyah çizgili gri, gri çizgili koyu kahverengi, saf siyah ve sarı renk varyeteleri bulunur. Nesli tükenme tehlikesi altında olan ırklardandır (Alkış, 2010).

Trakya Makaracı (İngilizce’de Thrace Roller): Makaracı tip güvercin ırkıdır. Yerel olarak Trakya Yerlisi, Rumeli Taklacısı ve Yerli olarak da adlandırılır (Şekil 62 ve 63). Bu ırk genellikle Kırklareli, Tekirdağ ve çevresinde yetiştirilir (İşçen, 2006c). İrkin gerçek makaracı performansını gösterebilmesi için, sürekli eğitime ihtiyacı vardır (Akar, 2010). Kuyruk telek sayısı 12 adettir (Koldaş, 2010c).

Trakya Yerlisi: Filo uçucusu tipi güvercin ırklarındandır. Kuyruk telek sayısı 14-18 adettir. Saf beyaz, siyah, siyah çizgili mavi, kızıl ve nadiren sarı renk varyeteleri görülür. Trakya Yerlisi renklerine bağlı olarak, yerel olarak kullu, tekir ve kanarya isimleri ile de anılırlar (Savaş, 2010c). İyi bir Trakya Yerlisi ırkında uçuş performansı ve dış güzelliğin bir arada olması gerekir (Tiryaki ve Tiryaki, 2010).

Van Yüksek Uçucusu (İngilizce’de Van Highflier): Yüksek uçucu güvercin ırkıdır ama takla atma

özelliği de sergiler. Genellikle Van ve çevresinde yetiştirilir (Şekil 64) (Anonim, 2010b).

Yaşmaklı (İngilizce’de Syrian Turbiteen in English, Almanca’da Barbasi Mövchen): Bu ırk, yüksek uçucu ve gösteri amacıyla yetiştirilen bir güvercin ırkıdır. Yerel olarak Güllü ve Gövgüllü adları ile de anılırlar. Genellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yetiştirilir (Şekil 65) (Anonim, 2010b).

Yoz: Dalıcı tip güvercin ırklarımızdandır. Genellikle Denizli bölgesinde yetiştirilir ve bu bölgede Tokur adı ile de tanınmaktadır (Şekil 66) (Anonim, 2010b).

Türkiye’de güvercin yetiştiriciliği problemleri

Türkiye güvercin yetiştiriciliği konusunda çok zengin genetik kaynakları kapsamına rağmen, güvercin yetiştiricilerinin birçok konuda noksanlıkları bulunmaktadır. Güvercin yetiştiricileri arasında en büyük eksikliklerden birisi, bilgi noksanlığıdır. Bu yetiştiricilerin büyük çoğunluğu düşük eğitim, kültür ve gelir seviyesine sahiptir. Mevcut bilgi eksikliklerine rağmen, hepsi birer güvercin aşığı olan bu yetiştiricileri büyük çoğunluğu, kendisini bu konuda bir otorite olarak görmektedir. Mevcut üniversitelerde güvercin yetiştiriciliği ile ilgilenen belli başlı bir bilim adamı bulunmamaktadır. Ancak, çocukluğunda güvercin yetiştiren, bu yaştan itibaren güvercin sevgisi taşıyan Prof. Dr. Türker Savaş’ın bazı kişisel çabalarına ve bu konuda hazırlanmış olduğu bilimsel eserlere rastlanmaktadır. Öncülüğünü yaptığı Güvercin Yetiştiricileri Birliği vasıtası ile güvercin yetiştiricilerini örgütlemeye çalışmıştır. Ancak bu konuda tek bir kişinin çabaları yetersiz kalmaktadır. Üniversitelerimizde bu konuda çalışacak yeni bilim adamlarına ihtiyaç bulunmaktadır.

Güvercin ırklarının bilimsel olarak tanımlanmamış olması başka bir problemdir. Bu ise son derece vahim bir bilgi kirliliğine yol açmaktadır. Herhangi bir ırk söz konusu edildiği zaman, her güvercin yetiştiricisi kendine göre, daha doğrusu kendi güvercinine göre bir ırk tarifi çizmektedir. Kendilerini bu konuda son derece bilgili ve yetkili zanneden bu yetiştiricilerin büyük bir kısmı ise, gelişigüzel bir şekilde, çeşitli ırklar arasında, “Ya tutarsa” mantığı ile melezlemeler yapmaktadırlar. Dış görünüş özelliklerine göre yapılan bu

melezlemeler, bazen hobi amaçlı, bazen ise ticari gayelerle gerçekleştirilmektedir.

Bizzat güvercin yetiştiricileri tarafından sürekli ve ısrarla gündeme getirilen bir diğer konu ise, güvercin hastalıklarını teşhis edecek veteriner hekimlerin sayısının azlığıdır. Ayrıca, veterinerler hastalığı teşhis etse bile, bu sefer de tedaviyi gerçekleştirecek ilaç bulma konusunda büyük sıkıntılar yaşanmaktadır.

Bir şehrin birçok yerinde “..... Güvercini Sevenler Derneği” ya da “..... Güvercini Yetiştiriciler Derneği” gibi tabelalar görmek mümkündür. Ancak bu yerler genellikle oyun oynamak ve hoşça vakit geçirmek amaçları için kullanılmaktadır. Bu yerlerin başka bir amacı ise, buralarda zaman zaman güvercin mezatları düzenlemektir.

Güvercin yetiştiriciliği konusunda diğer bir problem, güvercin hırsızlığı konusudur. Her ne kadar güvercinler makul fiyatlarla alınıp, satılsa da, zaman zaman bazı açgözlü ve kötü niyetli kişiler tarafından güvercin hırsızlığı olaylarına tesadüf edilmektedir. Buradaki amaç, değerli olduğuna inanılan bir güvercini çalarak, izini kaybettirmek ve bu güvercini sanki kendisi üretmiş ve ıslah etmiş gibi yavrular elde edip satmaktır. Veya sadece yetiştirmek ve “Bu güvercini ben yetiştirdim” demektir.

Güvercin yetiştiriciliği konusunda başka bir problem ise birçok yerli ırkın, gen kaynağının yıldan yıla azalmasıdır. Diğer yandan, bilinçsizce yeni ırklar türetilirken, diğer taraftan yüzyıllarca zaman süren bir yaşam mücadelesi sınavını başarı ile vermiş birçok yerli ırk, gerek ilgisizlik, gerek diğer sebeplerden dolayı yitirilmektedir.

Sonuç

Ülkemizde genellikle hobi amaçlı güvercin üretim birimleri ve evlerin çatılarında gübreleri için yetiştiricilik dışında ticari bir üretim yoktur. Güvercinler kültür yetiştiriciliği yanında çiftliklerde bir ek iş ve gelir kaynağı olarak yetiştirilebilir (Sarıca ve ark. 2003). Hükümet ve üniversiteler tarafından kapsamlı, uygulanabilir ve ayağı yere basan projeler üretilmeli ve güvercin yetiştiriciliğinin önündeki engeller bir bir yıkılmalıdır.

Teşekkür

Çalışmalarımı her aşamada destekleyen ve yönlendiren doktora hocam Prof. Dr. Mehmet Ertuğrul (Ankara Üniversitesi) ile tavsiyelerde ve

yapıcı eleştirilerde bulunan, manevi destek olan Prof. Dr. Türker Savaş (18 Mart Üniversitesi) ve ırklara ait fotoğrafları temin eden www.guvercinbirliigi.com sitesi yöneticilerine teşekkür ederim.

Kaynaklar

- Akar, T., 2010. Trakya Makaracısı. www.makaraciguvercin.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Akın, M. M., 2010. Malatya Irkı. www.guvercinbirliigi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Alkış, N., 2010. Trabzon Irkı. www.guvercinbirliigi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Altınbilek, C., 2010. Hünkari Irkı. www.guvercinbirliigi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Anonim, 1986. Güvercin. Ana Britannica Ansiklopedisi. Ana Yayıncılık, İstanbul. Cilt 14, 253-254 s.
- Anonim, 1993a. Güvercin ve Kumru. Temel Britannica Ansiklopedisi Ana Yayıncılık, İstanbul. Cilt: 7, 309-311 s.
- Anonim, 1993b. Güvercin (Columbia). Yeni Rehber Ansiklopedisi. İhlas Gazetecilik Holding yayınları İstanbul. 179-180 s.
- Anonim, 2010a. Türkiye Güvercin Irkları. www.dolapci.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Anonim, 2010b. Türkiye Güvercin Irkları. www.guvercinbirliigi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Anonim, 2010c. Türkiye Güvercin Irkları. www.makaraciguvercin.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Artun, E., 1996. Traditions and customs of Cukurova region villages, 1st Akdeniz Region Social-Cultural Structure of Turkish Communities (Yoruks) Symposium, (25-26 Nisan 1994, Antalya), 121-128
- Artun, E., 2009. Türklerde İslamdan Önce İnanış ve Dinler, Kitabevi Yayınevi, İstanbul. 222 s.
- Aşkın, R. S. 2010. Adana ve Mersin. www.guvercinbirliigi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Ateş, F., 2010. Çiçe Irkı. www.guvercinbirliigi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010).

- Baydemir, H. 2009. The funeral rites in Uzbekistan. *Turkish Studies*, 4 (8 Fall): 662-684.
- Bekki, S., 2004. Türk halk masallarında "Ölüm Ruhü" motifi. *Journal of Cultural Studies*, 62: 53-66
- Bozkır, R., 2010. Posta Güvercinleri. www.taklaciguvercin.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Bozkurt, İ., 2010. Bursa Oynarı Irkı. www.guvercinbirliigi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Bölükbaşı, N., 2010. Bango Irkı. www.guvercinbirliigi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Çetin, Y., 2010. Carpet covered pillows of agri region. Ataturk University, Faculty of Fine Arts, 17: 61-70.
- Çakmak, M., Işın, M., 2005. Anadolu Kuş İsimleri Sözlüğü: Türkçe, İngilizce Latince. Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Damgacı, İ., 2010a. Azman (Denizli Bangosu) Irkı. www.guvercinbirliigi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010).
- Damgacı, İ., 2010b. Dolapci Irkı. www.guvercinbirliigi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Deniz, B., 2007. Similar features between Azerbaijani and Anatolian Turkish carpets. *Journal of Institute of Fine Arts*, 18: 17-61.
- Dilek, İ., 2007. Sibiryaya Türkleri masallarında insanların hayvanlarla evliliği. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 22: 207-218.
- Ferahzade, Ü. 2006. Çorum Çıplağı Irkı. *Güvercin Dergisi*, 1 (3): 13.
- Gömeç, S., 2011. Şamanizm ve Eski Türk Dinleri. Berikan Elektronik Yayıncılık, İstanbul. 90 s.
- Göktürk, T., Artvinli, T., Bucak, F., 2008. Artvin kuş faunası. *Artvin Çoruh Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi*, 9 (1-2): 33-43.
- Güleröz, Z., İşçen, Y., 2006. Diyarbakır Güvercinleri. www.guvercinbirliigi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Gürsu, U. K., 2010. Takla Irkı. www.guvercinbirliigi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- İşçen, Y., 2006. Makaracı Irkı. www.guvercinbirliigi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- İşçen, Y., 2010a. Ankut Irkı. www.taklaciguvercin.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- İşçen, Y., 2010b. Bağdat Irkı. www.guvercinbirliigi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- İşçen, Y., 2010c. Baştankara Irkı. www.guvercinbirliigi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- İşçen, Y., 2010f. Çorum Irkı. www.guvercinyeri.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- İşçen, Y., 2010h. Demkeş Irkı. www.taklaciguvercin.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- İşçen, Y., 2010k. İstanbullu Irkı. www.taklaciguvercin.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- İşçen, Y., 2010l. Karakan Irkı. www.taklaciguvercin.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- İşçen, Y., 2010p. Selçuklu Irkı. www.guvercinbirliigi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- İşçen, Y., 2010s. Taklambaç Irkı. www.guvercinbirliigi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Karaman, S., 2010. Telkuyruk Irkı. www.guvercinyeri.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Kaya, M., 2009. Dede Korkut ve Manas Destanı kitaplarında avcılık. *Acta Turcica*, 1 (1): 96-106.
- Kayalı, M., 2010. Bayburt Kuşu. www.guvercinbirliigi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Kekeç, B., 2010. Kumru Irkı. www.guvercinbirliigi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Koldaş, E., 2010a. Hünkari Irkı. www.guvercinbirliigi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Koldaş, E., 2010b. İskenderun Irkı. www.guvercinbirliigi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Koldaş, E., 2010c. Trakya Makaracısı Irkı. www.makaraciguvercin.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)

- Küçüköğlü, T., 2010. Hünkari Irkı. www.hunkari.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Meriç, İ., 2010. Bursa Oynarı Irkı. www.guvercinbirligi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Önal, M. N., 2010. Concealing of hero's identity in folk narrative. Kafkas University, Faculty of Science and Literature, 5 (1): 1271-1285.
- Özbilen, K. T., 2010a. Meverdi Irkı. www.guvercinbirligi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Özbilen, K. T., 2010b. Sırtıkızıl Irkı. www.guvercinbirligi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Pepedil, U., 2010. Adana Irkı. www.guvercinbirligi.com/index.html (Erişim tarihi: 07.12.2011)
- Petek, M., 2004. Kafes kuşları. Uludağ Üniversitesi, Veteriner Fakültesi Dergisi, 23(1-2-3): 131-136.
- Sales, J., Janssens, G.P.J., 2003. Nutrition of the domestic pigeon (*Columba livia domestica*). World's Poultry Science Journal, 59: 221-232.
- Salman, M., 2005. The Role of the Memorial Ceremonies of Haci Bektas Veli in Construction the Alevi-Bektasi Identity. Middle East Technical University (Unpublished MSc Thesis), the Graduate School of Social Science, 240 pp.
- Sarıca, M., Camcı, Ö., Selçuk, E., 2003. Bildircin, Sülün, Keklik, Etçi Güvercin, Beç Tavuğu ve Devekuşu Yetiştiriciliği. OMÜ Ziraat Fakültesi Yayınları, Samsun. 224 s.
- Savaş, T., 2010a. Dönek Irkı. www.guvercinbirligi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Savaş, T., 2010b. Kelebek Irkı. www.guvercinbirligi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Savaş, T., 2010c. Trakya Yerlisi Irkı. www.guvercinbirligi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Sevim, N. 2010. İstanbul Kıkkuyruk Irkı. www.guvercinbirligi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Sözen, M., 2011. Zonguldak Bölgesi Kuşları. www.biyoloji.karaelmas.edu.tr/duyurular/Zonguldak_Kuslari.pdf (Erişim tarihi: 07.12.2011)
- Tığ, O., 2010. Hünkari Irkı. www.guvercinbirligi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Tiryaki, S., Tiryaki, K., 2010. Trakya Yerlisi Irkı. www.guvercinbirligi.com (Erişim tarihi: 13.05.2010)
- Yel, K., Sapbayır, A., Yıldız, Y. O., 2010. 2010 Yılı Bolu İli Çevresel Durum Raporu. Bolu Valiliği, Bolu. 64 s.
- Yılmaz, O. 2012a. Güvercin Yetiştiriciliği. Veni Vidi Vici Yayınları, Zile. 224 s.
- Yılmaz, O. 2012b. Güvercinlerde bazı temel bakım ve besleme kuralları. Hayvansal Üretim. 53 (1): 44-48.
- Yılmaz, O. ve Boz, A. 2012. Tarihten günümüze Türkiye'de güvercin yetiştiriciliği. Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 9 (1): 45-51.
- Yılmaz, O., Savaş, T., Ertuğrul, M. 2012a. Batman, Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa illerinde güvercin yetiştiriciliği kültürü, kimi sorunlar ve çözüm önerileri. Harran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi. 16(2):49-53.
- Yılmaz, O., Savaş, T., Ertuğrul, M. 2012b. Güvercin ve yetiştiriciliğinin Türk kültüründeki yeri. Nevşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 1 (2): 79-86.
- Yılmaz, O., Savaş, T., Ertuğrul, M. 2012c. Tarihte güvercin yetiştiriciliğinin önemi. Harran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi. 16(2): 1-7.
- Yılmaz, O, Wilson, R. T., Savaş, T., Ertuğrul, M. 2013. Native pigeon breeds of Turkey and some conservation studies. World's Poultry Science Journal, 69 (1): (Baskıda).

Ek: Güvercin Irkları

Şekil 1. Adana

Şekil 2. Ağ

Şekil 3. Alabadem

Şekil 4. Amberi

Şekil 5. Anadolu Çember Dövüşçüsü

Şekil 6. Ankut

Şekil 7. Azman

Şekil 8. Bağdad

Şekil 9. Bango

Şekil 10. Baska

Şekil 11. Baştankara

Şekil 12. Bayburt

Şekil 13. Bayramlı

Şekil 14. Buludi

Şekil 15. Burmalı

Şekil 16. Bursa

Şekil 17. Çakal

Şekil 18. Çakırlı

Şekil 19. Çiçi

Şekil 20. Çorum

Şekil 21. Demkeş

Şekil 22. Dervişaliler

Şekil 23. Dolapçı

Şekil 24. Domino

Şekil 25. Dönek

Şekil 26. Fırfırlı

Şekil 27. Göğsüak

Şekil 28. Halebi

Şekil 29. Hünkârı

Şekil 30. İcağlı

Şekil 31. İskenderun

Şekil 32. İspir

Şekil 33. İspir Bağdadı

Şekil 34. İstanbullu

Şekil 35. Karaperçemli

Şekil 36. Karakan

Şekil 37. Karakuyruk

Şekil 38. Katal

Şekil 39. Kelebek

Şekil 40. Kespri

Şekil 41. Ketme

Şekil 42. Kınırlı

Şekil 43. Kızılbaş

Şekil 44. Kumru

Şekil 45. Malatya

Şekil 46. Mazoni

Şekil 47. Meverdi

Şekil 48. Mısıri

Şekil 49. Mülakat

Şekil 50. Müsevvet

Şekil 51. Nakışlı

Şekil 52. Oryantal

Şekil 53. Oynak

Şekil 54. Ödemiş

Şekil 55. Posta

Şekil 56. Selcuk

Şekil 57. Safra

Şekil 58. Sırtkızıl

Şekil 59. Takla

Şekil 60. Taklambaç

Şekil 61. Tavuskuyruk

Şekil 62. Trakya Makaracısı

Şekil 63. Trakya makaracısı

Şekil 64. Van Yüksek Uçucusu

Şekil 65. Yaşmaklı

Şekil 66. Yoz